

УДК 336:332.1

УДОСКОНАЛЕННЯ ПРОЦЕСУ ФОРМУВАННЯ МІЖБЮДЖЕТНИХ ВІДНОСИН В УКРАЇНІ

Задорожний В. П., д.н. держ. упр., доцент кафедри фінансів і банківської справи. Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка

Онищенко С. В., к.е.н., доцент кафедри фінансів і банківської справи. Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка

Задорожний В. П., Онищенко С. В. Удосконалення процесу формування міжбюджетних відносин в Україні.

У статті досліджено основні проблеми формування міжбюджетних відносин на рівні регіонів. Розглянуто основні напрями формування ефективної моделі міжбюджетних відносин на сучасному етапі, які передбачають: визначення у законодавчих актах фінансово-економічної сутності сектора публічного управління як суспільного сектора; утворення сектора публічного управління з чітким визначенням функціональної відповідальності за надання державних та місцевих послуг; процес оптимізації адміністративного устрою країни, який має бути пристосований до нових форм і методів управління; визначення суб'єктами міжбюджетних відносин відповідно до міжнародних стандартів; забезпечення розподілу функціональних видатків бюджетів щодо надання державних і місцевих послуг між суб'єктами міжбюджетних відносин та достатнього рівня власних дохідних джерел бюджетів місцевого і регіонального самоврядування, їхньої фінансової автономії. Проаналізовано сучасні тенденції функціонування системи міжбюджетних відносин. Виявлено тенденцію збільшення розриву видатків державного бюджету над доходами. Це підтверджує вимогу, удосконалення механізму наповнення дохідної частини місцевих бюджетів та оптимізації видатків з державного бюджету України.

Виявлено, що формуванню ефективної системи фінансового забезпечення на місцевому рівні сприяє залучення такого інструменту як місцеві запозичення. В Україні найбільшим і найнадійнішим джерелом місцевих доходів поки що залишаються міжбюджетні трансферти. Розглянуто децентралізацію видаткових повноважень та впровадження нових напрямів видатків. Зазначено основні напрями удосконалення ефективної моделі міжбюджетних відносин на сучасному етапі. Наведено основні етапи зміцнення дохідної частини бюджетів органів місцевого самоврядування з урахуванням світового досвіду.

Zadorozhnyi V., Onishchenko S. Improving the process of formation of inter-budgetary relations in Ukraine.

In the article the basic problems of the formation of inter-budgetary relations at the regional level. The basic directions of formation of an effective model of intergovernmental relations at the present stage of development. They include: the definition in the legislation of financial and economic essence of public administration sector as the public sector; Education of the public administration sector with clearly defined functional responsibility for providing public and local services; the process of optimizing the administrative structure of the country, which should be adapted to new forms and methods of management; determining the subjects of inter-budgetary relations in accordance with international standards; ensuring the distribution of functional expenditure budgets to provide state and local services between the subjects of intergovernmental relations and a sufficient level of own sources of revenue budgets of local and regional self-government, their financial autonomy. Analyzed current trends in the functioning of the system of

intergovernmental fiscal relations. The tendency of increasing the gap over the state budget revenues. This confirms the requirement, the improvement of the mechanism of filling the revenue part of local budgets and optimization of costs from the state budget of Ukraine. It was found that the formation of an effective system of financial support at the local level promotes the involvement of a tool such as local borrowing. In Ukraine, the largest and most reliable source of local revenues remain intergovernmental transfers. Considers the decentralization of expenditure responsibilities and the introduction of new areas of expenditure. Indicate the main directions of improvement of an effective model of intergovernmental relations at the present stage. The main steps of filling the revenue part of the budgets of local governments, taking into account the world experience.

Задорожний В. П., Онищенко С. В. Совершенствование процесса формирования межбюджетных отношений в Украине.

В статье исследованы основные проблемы формирования межбюджетных отношений на уровне регионов. Рассмотрены основные направления формирования эффективной модели межбюджетных отношений на современном этапе развития. Они предусматривают: определение в законодательных актах финансово-экономической сущности сектора публичного управления как общественного сектора; образования сектора публичного управления с четким определением функциональной ответственности за предоставление государственных и местных услуг; процесс оптимизации административного устройства страны, который должен быть приспособлен к новым формам и методам управления; определения субъектами межбюджетных отношений в соответствии с международными стандартами; обеспечение распределения функциональных расходов бюджетов по предоставлению государственных и местных услуг между субъектами межбюджетных отношений и достаточного уровня собственных доходных источников бюджетов местного и регионального самоуправления, их финансовой автономии. Проанализированы современные тенденции функционирования системы межбюджетных отношений. Выявлена тенденция увеличения разрыва расходов государственного бюджета над доходами. Это подтверждает требование, совершенствование механизма наполнения доходной части местных бюджетов и оптимизации расходов из государственного бюджета Украины.

Выявлено, что формирование эффективной системы финансового обеспечения на местном уровне способствует привлечение такого инструмента как местные заимствования. В Украине крупнейшим и самым надежным источником местных доходов пока остаются межбюджетные трансферты. Рассмотрены децентрализации расходных полномочий и внедрение новых направлений расходов. Указаны основные направления совершенствования эффективной модели межбюджетных отношений на современном этапе. Приведены основные этапы наполнения доходной части бюджетов с учетом мирового опыта.

Постановка проблеми. Міжбюджетні відносини в країнах з перехідною економікою, так само як у країнах з досконалою демократичною структурою, є важливою альтернативою або партнером держави в гарантуванні того, що суспільне благо не залишається занедбаним на місцевому рівні. Ефективність міжбюджетних відносин повинна позначитись перш за все на поліпшенні якості послуг, які надаються громадянам державою та органами місцевого самоврядування. Міжбюджетні відносини мають розглядатися як відносини між центральним урядом (з боку держави) та місцевими урядами (з боку місцевого самоврядування) з приводу перерозподілу фінансових ресурсів у сфері публічних фінансів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед найбільш вагомих напрацювань у сфері формування та удосконалення міжбюджетних відносин та фінансового забезпечення регіонального розвитку присвятили свої фундаментальні праці такі вчені, як: Б. Адамов, О. Амосов, С. Буковинський, О. Василик, О. Кириленко, С. Кондратюк, В. Корчинський, І. Луніна, Н. Савчук, С. Юрій. Проблеми прогнозування та управління соціально-

економічним розвитком територіальних систем України з урахуванням особливостей їх економічного та фінансового потенціалу в умовах розбудови ринкової економіки знайшли висвітлення в публікаціях багатьох вітчизняних дослідників, зокрема таких, як: О. Амоша, В. Білопольська, В. Вишневський, В. Воротін, В. Геєць, А. Землянкін, В. Ляшенко, Ю. Макогон, та ін.

Виділення невирішеної проблеми. Виникає необхідність проведення аналізу й дослідження сучасних тенденцій щодо невизначеності та недосконалості відносин між бюджетами різних рівнів. Зазначена проблема залишається нерозв'язаною й саме тому потребує додаткових досліджень.

Метою дослідження є удосконалення процесу формування міжбюджетних відносин в умовах фінансової децентралізації.

Виклад основного матеріалу. Основною метою перерозподілу державних фінансів є по-перше, забезпечення необхідного рівня фінансування агентських державних послуг, виконавцями яких є органи місцевого самоврядування, по-друге, вирівнювання фінансових можливостей органів місцевого самоврядування щодо надання місцевих послуг громадянам на основі принципу солідарних внесків “багатих” територій до фонду фінансового вирівнювання та їхнього подальшого перерозподілу на користь “бідних” територій, які не можуть забезпечити надання послуг на рівні державних соціальних стандартів.

В унітарних країнах такий перерозподіл здійснюється лише на одному рівні – “держава – місцеве самоврядування”. У країнах, де є регіональний рівень самоврядування існують, відповідно, відносини двох типів “держава – регіональне самоврядування” та “держава – місцеве самоврядування”. При цьому суб’єкти міжбюджетних відносин є незалежними, автономними і відповідальними. Окрім зазначеного вище принципу солідарності, на якому ґрунтується система фінансового вирівнювання, використовується ще й принцип фіскальної децентралізації.

В Україні на існуючій в сучасних умовах субнаціональній ланці адміністративного устрою (область – район – місто – село – селище) з’явився новий суб’єкт міжбюджетних відносин – самоврядування місцевого і регіонального рівня, одиниці якого укрупнені, кількість їх зменшена, функції чітко визначені, видаткові повноваження розділені, фінансові ресурси – дохідні джерела – збільшені. Система міжбюджетних відносин має змінену форму функціонування, уніфікована з європейськими стандартами і принципами, що підвищує автономію органів місцевого самоврядування і має покращити забезпечення суспільними послугами громадян України. Також збережена логіка реформування економічної системи України у бік її децентралізації. Повинно відбутися поліпшення також управління фінансовими ресурсами суспільного сектора.

Сьогодні неефективно використовуються загальні методи управління державними фінансами, такі як фінансове прогнозування, регулювання, стимулювання, контроль. Немає адекватної оцінки стану фінансів у державі, не виявляються можливості збільшення фінансових ресурсів, їхнього найефективнішого використання, скорочення непродуктивних витрат. При прогнозуванні повною мірою не використовується інформація, що дало б змогу більш глибоко оцінювати ситуацію, яка склалася, і на цій основі приймати обґрунтовані рішення. В умовах становлення ринкової економіки фінансове прогнозування передбачає застосування більш широкого арсеналу прийомів і методів. Позитивний ефект у зв’язку з цим дало б запровадження при місцевих фінансових органах нових статистичних нормативів та засобів обліку.

Напрямами формування ефективної моделі міжбюджетних відносин на сучасному етапі є:

По-перше, визначення у законодавчих актах (Конституція, а також закон про місцеве самоврядування та закон про публічні фінанси) фінансово-економічної сутності сектора державного управління як суспільного (публічного) сектора, метою діяльності якого є

ефективне використання фінансових ресурсів у процесі надання суспільних послуг громадянам.

По-друге, утворення сектора публічного управління з чітким визначенням функціональної відповідальності за надання державних (з боку центрального уряду) та місцевих (з боку місцевого самоврядування) послуг та розділенням видів цих послуг відповідно до кожного рівня державного управління, рівнів самоврядування (регіональний, місцевий).

По-третє, процес оптимізації адміністративного устрою країни, який має бути пристосований до нових форм і методів управління, а саме: адміністративний устрій може бути “накладений умовно зверху” на територіальний устрій із збереженням історичних назв і меж міст, сіл, селищ; адміністративний устрій має визначити межі управління територіальними громадами (як первинними одиницями місцевого самоврядування), їх кількість, а також визначити регіональний рівень (один або два) самоврядування та його одиниці (області, райони) і їхні кордони.

По-четверте, визначення суб'єктами міжбюджетних відносин відповідно до міжнародних стандартів статистики державних фінансів центрального уряду та місцевих урядів – виконавчих органів місцевого і регіонального самоврядування.

По-п'яте, забезпечення розподілу функціональних видатків бюджетів щодо надання державних і місцевих послуг між суб'єктами міжбюджетних відносин та достатнього рівня власних дохідних джерел бюджетів місцевого і регіонального самоврядування, їхньої фінансової автономії; утворення фонду фінансового вирівнювання згідно з принципом солідарних внесків; забезпечення фінансування агентських послуг (делегованих державою органам місцевого (регіонального) самоврядування повноважень щодо надання державних послуг) за рахунок цільових субвенцій з державного бюджету.

Аналізуючи питому вагу доходів і видатків державного бюджету до ВВП, протягом десяти років є факт недовиконання дохідної частини державного бюджету. Притаманна тенденція збільшення розриву видатків державного бюджету над доходами. Це підтверджує вимогу, удосконалення механізму наповнення дохідної частини місцевих бюджетів та оптимізації видатків з державного бюджету України (рис.1).

Рисунок 1 – Питома вага доходів і видатків державного бюджету до ВВП в Україні у 2004-2014 рр. [5]

За аналізований період 2004-2014 роки спостерігалось невиконання дохідної частини бюджетів усіх рівнів. За останній 2014 рік, обсяг недоотриманих надходжень до Державного бюджету України становив 21,0 млрд грн, або 5,6 % річного плану. План не було виконано практично за усіма основними податковими джерелами надходжень.

Зокрема, податок на доходи фізичних осіб не виконано на 1,5 млрд грн, або на 10,9 %; податок на додану вартість – на 10,9 млрд грн, або на 7,3 %; акцизний податок з вироблених в Україні товарів – на 3,8 млрд грн, або на 12,0 %; ввізне мито – на 3,2 млрд грн, або на 20,7 %; платежі за користування надрами – на 2,2 млрд грн, або на 10,7 % [5].

Єдиним вагомим джерелом надходжень, за яким було зафіксовано перевиконання річного планового показника, став акцизний податок із ввезених на територію України товарів, якого надійшло на 3,8 млрд грн, або на 30,0 %, більше, ніж було заплановано. Дохідну частину місцевих бюджетів також не було виконано. Так, рівень виконання річного плану доходів, затвердженого місцевими радами, становив 90,9 %. Основним чинником невиконання стало недонадходження податку на доходи фізичних осіб: за цією статтею місцеві бюджети недоотримали 4,4 млрд грн, або 6,1 % від запланованого. Вищезазначені характеристики бюджетного процесу в частині доходів призвели до зсувів у структурі доходів як зведеного, так і державного бюджетів.

Динаміка перерахування трансфертів за 2009–2014 роки суттєво не змінилася, але упродовж 2014 року, внаслідок визначення Автономної Республіки Крим і м. Севастополя тимчасово окупованими територіями, необхідності фінансування заходів із проведення антитерористичної операції, переселення громадян з тимчасово окупованої території та районів проведення антитерористичної операції, відновлення об'єктів соціальної інфраструктури, які зруйновано під час проведення воєнних дій, тощо, місцеві бюджети виконувалися в умовах жорсткої економії бюджетних ресурсів. За рахунок трансфертів з державного бюджету забезпечено 56,4 % доходів місцевих бюджетів, кошти місцевих бюджетів переважно спрямовувалися на оплату праці, надання пільг і субсидій населенню, різних видів допомоги.

Загалом з державного бюджету надано трансфертів місцевим бюджетам на суму 130 млрд 600,9 млн грн, або 94,9 % плану, що на 14 млрд 752,4 млн грн, або 12,7 %, більше, порівняно з 2013 роком. Із загального фонду надано трансфертів у сумі 116 млрд 782,3 млн грн, або 97,2 % плану, з них дотацій – 64 млрд 434,4 млн грн, або 99,3 %, субвенцій – 52 млрд 347,9 млн грн, або 94,7 %. Із спеціального фонду надано субвенцій у сумі 13 млрд 818,6 млн грн, або 79,2 % плану.

Унаслідок недонадходження в запланованих обсягах на деяких територіях регіонів доходів загального фонду державного бюджету, від суми яких за встановленими законом про державний бюджет нормативами щоденних відрахувань визначаються обсяги дотації вирівнювання для перерахування місцевим бюджетам, виконання плану забезпечувалося безпосереднім перерахуванням коштів з центрального рівня за рахунок усіх надходжень до загального фонду державного бюджету.

Законами України від 28 грудня 2014 року №79 «Про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо реформи міжбюджетних відносин» [2], від 15 січня 2015 року № 118 «Про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо уточнення та приведення окремих положень у відповідність із нормами діючого законодавства» [3] та від 02 березня 2015 року № 212 «Про внесення змін до Бюджетного кодексу України» [4] внесені зміни до Бюджетного кодексу України. Зазначені зміни докорінно реформують міжбюджетні відносини. Децентралізація видаткових повноважень та впровадження нових напрямів видатків. Передбачається передача на регіональний та місцевий рівень видатків на здійснення окремих заходів та фінансування закладів соціально-культурної сфери. Крім того, розширюються власні повноваження усіх місцевих бюджетів у частині фінансування муніципальних формувань з охорони громадського порядку, які будуть утворюватися згідно з Законом про такі формування. Внесені зміни до доходної бази місцевих бюджетів. Запроваджено:

- передачу з державного бюджету плати за надання адміністративних послуг та державного мита;
- збільшення частки зарахування екологічного податку з 35 % до 80 %;

– нові нормативи відрахувань податку на доходи фізичних осіб (до бюджетів міст обласного значення, районних бюджетів – норматив зменшується з 75 % до 60 %, до обласних бюджетів – з 25 % до 15 %, до бюджетів сіл, їх об'єднань, селищ, міст районного значення податок не зараховуватиметься (раніше було 25 %), норматив відрахування до бюджету м. Києва зменшується з 50 % до 40 %). Відповідно, до державного бюджету зараховуватиметься 60 % податку, що сплачується на території міста Києва, та 25 % – на територіях інших місцевих бюджетів;

– передачу з державного бюджету обласним бюджетам 10 % податку на прибуток підприємств приватного сектору економіки;

– акцизний податок з реалізації суб'єктами господарювання роздрібною торгівлю підакцизних товарів (пиво, алкогольні напої, тютюнові вироби, нафтопродукти), що зараховується до бюджетів об'єднаних територіальних громад, міських бюджетів;

– розширення з 2015 року бази оподаткування податком на нерухомість шляхом включення до неї комерційного (нежитлового) майна.

Формуванню ефективної системи фінансового забезпечення на місцевому рівні сприяє залучення такого інструменту як місцеві запозичення. Цей процес повинен розвиватися в двох напрямках: згори донизу – з точки зору правових і політичних засад, які б сприяли ефективному функціонуванню кредитного ринку; і знизу нагору – з точки зору практичного досвіду для банків та інших позичальників щодо надання кредитів, а також для органів місцевого самоврядування з точки зору здійснення запозичень для фінансування пріоритетних інвестиційних проектів і вчасного здійснення виплат з обслуговування боргу. Обидва напрямки – розбудова сприятливого правового і регулятивного середовища і акумуляція практичного досвіду у сфері місцевих запозичень повинні розвиватися одночасно.

В Україні найбільшим і найнадійнішим джерелом місцевих доходів поки що залишаються міжбюджетні трансферти. Для більшості органів місцевого самоврядування в Україні кошти, що отримуються внаслідок розподілу майбутніх надходжень, будуть основним джерелом прибутку, який використовуватиметься для сплати зобов'язань по місцевих запозиченнях.

Практична реалізація основного завдання бюджетної політики як складової економічної та фінансової політики держави, створення ефективного механізму формування, розподілу та використання бюджетних коштів відповідно до засад соціально-економічного розвитку нашого суспільства, потребує сукупності заходів довгострокового (стратегічного) та короткострокового (тактичного) характеру, які здійснюватиме держава по всій бюджетній системі, їх визначення потребує чіткого розуміння наявних проблем у сфері управління ресурсами вітчизняної бюджетної системи [6].

Щороку проблеми в сфері управління бюджетними ресурсами держави і її регіонів залишаються незмінними і лише ускладнюються.

Вагомою перешкодою на шляху докорінних змін механізму управління бюджетними ресурсами залишається нестабільність і недосконалість законодавства і права, неузгодженість і суперечність його положень, відсутність законодавчо закріплених податково-бюджетних повноважень регіональних і місцевих органів влади. У зв'язку з цим особливого значення набуває: законодавчий перегляд механізму закріплення за кожним рівнем влади довгострокових прибуткових джерел, що надасть не декларативну, а реальну самостійність, під час формування матеріальної основи місцевого самоврядування; удосконалення нормативно-правової бази формування місцевих бюджетів; встановлення гарантій судового захисту бюджетних прав територій.

Проблеми зміцнення дохідної бази місцевого самоврядування вирішувалися багатьма східноєвропейськими країнами, які переходили від централізованої соціалістичної економіки до децентралізованої ринкової. Основні етапи зміцнення дохідної бази бюджетів органів місцевого самоврядування, через які пройшли зарубіжні країни, полягають у наступному.

По-перше, були чітко визначені основні джерела надходжень до бюджетів органів різних рівнів місцевого самоврядування. Спочатку був сформований базовий нижній рівень

місцевого самоврядування та представницькі органи місцевого самоврядування, потім регіональний рівень місцевого самоврядування. Одночасно були чітко визначені функціональні видатки бюджетів місцевого самоврядування щодо виконання покладених завдань з надання місцевих послуг, а також встановлені власні джерела доходів бюджетів місцевого самоврядування як на регіональному, так і на базовому рівні. Тобто відбувся перехід від системи державних централізованих фінансів до децентралізованих суспільних (публічних) фінансів, змінилась сутність і основні функції централізованих фондів фінансових ресурсів, державного бюджету та були сформовані основні елементи системи місцевих фінансів як складової суспільних (публічних) фінансів.

По-друге, доходи бюджетів органів місцевого самоврядування були відокремлені від доходів державного бюджету. У ході адміністративної реформи сектора державного управління останній був розділений на державний сектор та сектор місцевого самоврядування, відповідно бюджети: державний бюджет (бюджет центрального уряду) та бюджети органів місцевого самоврядування (бюджети місцевих урядів). Отже повністю були розділені як функціональні види видатків у державному і місцевому бюджеті, так само були розділені та чітко визначені джерела доходів державного бюджету і бюджетів місцевого самоврядування. Таким чином, поряд з державою органи місцевого самоврядування стали повноправним суб'єктом державного управління і отримали для цього відповідні важелі адміністративного регулювання та достатні автономні джерела доходів.

По-третє, в умовах, коли значну частину доходів бюджетів органів місцевого самоврядування займають надходження з державного бюджету у вигляді трансфертів, запровадження сучасних моделей фінансового вирівнювання та чітких бюджетних процедур і політичних механізмів відіграло значну позитивну роль у підтримці стабільності системи фінансового забезпечення місцевого самоврядування.

По-четверте, поряд із запровадженням загальнодержавних заходів зі зміцнення дохідної бази бюджетів місцевого самоврядування в зарубіжній практиці органів місцевого самоврядування широко використовуються власні, автономні засоби мобілізації додаткових джерел надходжень до місцевих бюджетів.

По-п'яте, велика увага в зарубіжних країнах приділяється такому розділу муніципального фінансового менеджменту як максимізація доходів бюджетів органів місцевого самоврядування, що дозволяє фахівцям-фінансистам кожного органу місцевого самоврядування ефективніше використовувати внутрішні резерви зміцнення доходів бюджету місцевого самоврядування.

Висновки. Важливою проблемою, наявність якої стримує ефективність механізму формування і виконання бюджетів усіх рівнів в Україні, є перевищення видатків бюджету над його надходженнями. При цьому дефіцит властивий як державному бюджету, так і місцевим бюджетам, а його негативний вплив проявляється в недофінансуванні таких життєво важливих галузей, як охорона здоров'я, освіта, житлово-комунальне господарство і соціальна сфера. Суттєвим є і той факт, що в Україні штучно створено значний прихований дефіцит місцевих бюджетів, ліквідувати який не можуть навіть трансфертні кошти, що надаються з державного бюджету. Особливість бюджетної системи України пов'язана з необхідністю застосування ефективних методів управління бюджетними ресурсами на рівні регіонів.

Про недосконалість системи розподілу прибутків між рівнями бюджетної системи свідчить і той факт, що сьогодні понад 90% місцевих бюджетів – дотаційні, в основному, це бюджети районів, і тільки 6,7% виступають донорами в умовах чинної системи бюджетного регулювання. Результатом негативної тенденції збільшення кількості дотаційних бюджетів стало щорічне зменшення зацікавленості регіонів у мобілізації прибутків та поступове зниження ефективності використання одержуваних коштів.

Список використаних джерел:

1. Бюджетний Кодекс України: Верховна Рада України; Кодекс України від 08.07.2010 № 2456-VI (із змінами і доповненнями). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.
2. Закон України «Про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо реформи міжбюджетних відносин» від 26 квітня 2015 року № 79-19 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>.
3. Закон України «Про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо уточнення та приведення окремих положень у відповідність із нормами діючого законодавства » від 15 січня 2015 року № 118 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.
4. Закон України «Про внесення змін до Бюджетного кодексу України» від 02 березня 2015 року № 212 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.
5. Міністерство фінансів України. // Офіційний веб-портал. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.minfin.gov.ua/>
6. Бюджетний процес в Україні: стан та проблеми інституційного забезпечення: [монографія] / З. С. Варналій, Т. В. Бугай, С. В. Онищенко. – Полтава: ПолтНТУ, 2014. – 271 с.
7. Лопушняк Г. Державні видатки як інструмент державного регулювання соціально-економічного розвитку України / Г. Лопушняк // Демократичне урядування : наук. вісник. – 2011. – Вип. 6. – С. 36-44.
8. Савчук Н.В. Міжбюджетні відносини в системі державних фінансів / Н.В.Савчук //Формування та ефективність використання фінансових ресурсів в економічній діяльності. Мат. міжнар. наук.-практ. конф.11-12 квітня 2014 р. м. Чернігів. – Чернігів, Чернігівський нац. екон. унів. – С.93-95.
9. Стратегія розвитку регіонів: шляхи забезпечення дієвості : [аналітична доповідь]. – К. : Нац. ін-т стратег. досл., 2010. – 26 с.
10. Офіційний сайт Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>

Ключові слова: міжбюджетні відносини, децентралізація видаткових повноважень, ефективність міжбюджетних відносин.

Ключевые слова: межбюджетные отношения, децентрализация расходных полномочий, эффективность межбюджетных отношений.

Keywords: intergovernmental relations, decentralization of expenditure responsibilities, the effectiveness of intergovernmental relations.